International Journal of Education and Language Studies
ISSN: 2791-9323

Research Article | June 2023 | Volume: 4 | Issue: 2

STORIES OF CATASTROPHE IN REFIK HALIT KARAY'S MEMLEKET HIKÂYELERI

Hazim Mohammed HUSSEIN [1]

Ali Hussein HASAN [2]

Istanbul / Türkiye
p. 167-178

Received: 20/04/2023
Accepted: 09/05/2023
Published: 01/06/2023

This article has been scanned by **iThenticat** No **plagiarism** detected

Abstract:

Refik Halit Karay is considered one of the most important novel and short story writers in the Turkish Literature in the 20th century. He was born on 15 of March 1888 in Istanbul, the capital of the Ottoman State at that time. He died on 18 of July 1965 after a life lasted for 77 years. He was buried in his birthplace Istanbul in the cemetery of Zincirlikuyu. He wrote and published several works in different fields of literature. He added a great deal of contribution to Turkish literature especially in the republican period.

Memleket Hikâyeleri is one of the books of the second stories of Refik Halit Karay. It is the most important and famous short story for the writer in the field of stories. Among other important stories are: the Poor Amina, Peach Gardens, the Big Bull, Wahbi Afandi Doubts, Yellow Honey, The Joke, The Brown Donkey, Neighbor's honor, the Deposit, Omar's Contest, Once a Year, a Teacher's Painting, Strange Gift, Attack, and the Destiny of Angry Aisha which contains about 18 short stories. It is undoubtedly the most interesting book in the field of short stories in Turkish Literature. The first edition of this book published in 1919 while the second edition published in 1947 received a revision by the writer himself. Although the subject of the story changes from one story to another, the book comes in the first place among stories of depression and sorrow.

Depression is a state of being unable to exit from the current situation in addition to suffering from difficulties and hence feeling exhausted. Depression has its own concept and its own details. It reflects the dilemma in facing the unsolved problems or impossible to be solved. It has been studied earlier by the writers themselves. Depression, as humane and psychological concept, appears repeatedly in the book Memleket Hikâyeleri by the

http://dx.doi.org/10.47832/2791-9323.2-4.12

[1] Dr., University of Baghdad, Iraq hazim_m2001@yahoo.com https://orcid.org/0000-0002-8104-2389

[2] Dr., University of Baghdad, Iraq ali_mufty@yahoo.com https://orcid.org/0000-0001-8329-4291

Turkish writer Refik Halit Karay and analyzes deeply this concept through accurate original expressions.

This paper starts with this detailed abstract. After presenting life of the writer Refik Halit Karay and his literary personality as well as his works, there is an emphasis on his work entitled Memleket Hikâyeleri. After the introduction about the concept of depression, the paper studies this concept in Refik Halit Karay's Memleket Hikâyeleri.

Key Words: Depression, Depressed, Sorrow, Suffering, Refik Halit Karay, Memleket Hikâyeleri, Story, Tale, Novel, Closed Road, Flow Literature, Literature, Thought and Comment, Turkish Literature .

REFİK HALİD KARAY'IN MEMLEKET HİKAYELERİ'NDE BUHRAN ANLATILARI

Hazim Mohammed HUSSEYIN
Ali Husseyin HASSAN

ÖZET:

Refik Halid KARAY, 20. Yüzyıl Türk Edebiyatının en önemli hikaye ve roman yazarlarındandır. 15 Mart 1888 tarihinde dönemin Osmanlı İmparatorluğu başkenti olan İstanbul'da dünyaya gelen yazar, 77 yıllık bir ömrün ardından, 18 Temmuz 1965 tarihinde hayata gözlerini yummuştur. Kabri, memleketi İstanbul'da, Zincirlikuyu Mezarlığındadır. Edebiyatın çeşitli sahalarında eserler vermiş, bilhassa Cumhuriyet dönemi Türk Edebiyatına oldukça önemli katkılar yapmıştır.

Memleket Hikayeleri, Refik Halid KARAY'ın 2 hikaye kitabından biridir. Daha çok roman dalında eserler veren yazarın, en önemli ve en meşhur hikaye eseridir. Yatık Emine, Şeftali Bahçeleri, Koca Öküz, Vehbi Efendi'nin Kuşkusu, Sarı Bal, Şaka, Küs Ömer, Boz Eşek, Yatır, Komşu Namusu, Yılda Bir, Sus Payı, Kuvvete Karşı, Cer Hocası, Garip Bir Hediye, Bir Saldırı, Ayşe'nin Yazgısı ve Garez olmak üzere toplam 18 küçük hikayeyi içinde barındıran eser, Türk Edebiyatının hikaye dalındaki şüphesiz en güzel örneklerinden biridir. İlk baskısı 1919 yılında yapılan eserin gözden geçirilmiş ve eklemeler yapılmış 2. baskısı, bizzat yazarı tarafından 1947 yılında yapılmıştır. Bu önemli hikaye eserinin konusu, hikâyeden hikâyeye değişmekle birlikte, buhran ve keder anlatılarıyla ön plana çıkmaktadır.

Buhran, içinde bulunulan durumdan çıkamama, zorluk yaşama ve dolayısıyla bunalma durumudur. Dert, keder, hüzün, ıstırap ve elem gibi kavramlar etrafında şekillenir. Fakat hiçbiri, buhran kavramını tam olarak karşılayamaz. Çünkü bu kavramın bizzat kendisine ait detayları vardır. Çözümü zor veya imkansız dertlerin karşısında kişinin düştüğü çıkmazı ifade eden buhran, bizzat edebiyatçılar tarafından oldukça yoğun bir şekilde eserlerde incelenmiştir. İnsani ve psikolojik bir kavram olan buhran, Büyük Türk Yazarı Refik Halid KARAY'ın Memleket Hikâyeleri kitabında sıkça karşımıza çıkmakta ve oldukça orijinal anlatımlarla bu kavramı derinlemesine analiz etmektedir.

Çalışmamıza bu kapsamlı özet ile başlıyoruz. Ardından Refik Halid KARAY'ın yaşamı, edebi kişiliği ve eserleri tanıtıldıktan sonra, Memleket Hikayeleri isimli eseri üzerinde durulacaktır. Buhran kavramı hakkında yapacağımız bir girişin ardından, Refik Halid KARAY'ın Memleket Hikâyeleri'nde buhran anlatılarını inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Buhran, Bunalım, Elem, Istırap, Refik Halid Karay, Memleket Hikâyeleri, Hikaye, Öykü, Anlatı, Dert, Keder, Çıkmaz, Darbe, Hafakan, Edebiyat, Yorum Ve Düşünce, Türk Edebiyatı

GİRİŞ

Refik Halit KARAY, yaşamı, edebi yönü ve eserleri:

Refik Halit KARAY, 20. Yüzyıl Türk Edebiyatının en önemli hikaye ve roman yazarlarındandır. 15 Mart 1888 tarihinde dönemin Osmanlı İmparatorluğu başkenti olan İstanbul'un Beylerbeyi semtinde dünyaya gelmiştir. Babası, Osmanlı Devlet personeli ve aynı zamanda bir sufi olan Mudurnulu Mehmed Hâlid Bey'dir. Annesi ise Nefise Ruhsar isminde bir Hanımefendidir. Refik Halid KARAY'ın ailesinin eski ismi Karakayışoğulları nâmı ile bilindiğinden, Refik Halid de bir süre bu isimle anılmış ve daha sonra soyisim olarak KARAY'ı tercih etmiştir. *(TANZİMAT'TAN BUGÜNE EDEBİYATÇILAR ANSİKLOPEDİSİ, 2001: 483)*

Eğitim hayatı, ilkokulda iki farklı okulda başlamıştır. Bunlar sırayla Şemsülmaarif Mektebi ve ardından eğitime oradan devam etmiş olduğu Göztepe Taşmektep'tir. 1900 yılında bu okullardan mezun olduktan sonra henüz 12 yaşındayken Galatasaray semtinde bulunan ve dönemin meşhur okullarından biri olan Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'ne eğitim için kaydolmuştur. Fakat aradan 6 yıl geçmesine rağmen 1906 yılında bu okuldan mezun olamadan ayrılmıştır. 6 yıllık Mekteb-i Sultani eğitiminden sonra, Hukuk Mektebi'ne kaydolmuştur. Henüz bu okulda okurken, çalışma hayatına başladı. Dönemin Maliye Bakanlığında Devâir-i Merkeziyye Kalemi olarak bilinen dairede katiplik vasfıyla ilk çalışma ve memuriyet vazifelerine başlamış oldu. *(SEVÜK, 1340: 635)*

Dönemin Osmanlı topraklarına meydana gelen meşrutiyet rejiminin devlet tarafından ilanından sonra hem okulunu ve hem de memuriyetini terk ederek, yine dönemin meşhur gazeteleri olan Servet-i Fünûn ve Tercümân-ı Hakîkat gazetelerinde çeşitli görevler üstlendi. Kendi çıkardığı Havadis isimli gazete, çok uzun soluklu olmadı. Fakat kendi çıkardığı gazete olması hasebiyle önemlidir. Aynı zamanda İstanbul Beyoğlu Belediyesi'nde çeşitli görevlerde bulundu. *(BAYDAR, 1960: 111)*

Büyük Türk Yazarı Refik Halid KARAY'ın hayatının en önemli noktalarından biri de, Türkiye'nin en önemli edebiyat topluluklarından biri olan Fecr-i Âtî topluluğunda yer almasıdır. Cem Dergisi, Şehrah Dergisi, Eşref Dergisi ve Kalem Dergilerinde çeşitli yazılar kaleme aldı. Bunların çoğunu Kirpi takma adıyla yazan Refik Halid KARAY, dönemin İktidarı olan İttihat ve Terakki Cemiyetinin dikkatini çekti. Hicivsel yazıları dolayısıyla iktidar, Refik Halid KARAY'ı 1913 yılında Sinop İline sürgün etti. Ardından 1916 yılında Çorum İline sürgüne gönderdi. 1917 yılında Ankara, 1918 yılında Bilecik'e sürgünü devam etti. 1918 yılında, İttihat ve Terakki Cemiyetinin üyesi olan ve tıpkı kendisi gibi çok önemli bir edip olan Ziya GÖKALP'in girişimleriyle sürgüne kendi memleketi İstanbul'da devam etti. *(BANARLI, 1979: 1207)*

İstanbul'un önemli kolejlerinden biri olan Robert Kolejinde muallim oldu. Bu sırada Zaman isimli bir gazetede İttihat ve Terakki'yi eleştirmeye devam etti. Aynı zamanda yine önemli gazetelerden olan Tasvir-i Evkaf ve Vakit isimli gazetelerde hem edebi ve hem de siyasi yazılarına devam etti. *(BEYATLI, 1968: 44)* Hükümet muhalefeti olan İtilaf Fırkası'na üye olarak 1919 ve 1920 yıllarında posta ve telgraf genel müdürü oldu. Aynı yıllarda Peyam-ı Sabah, Sabah ve Alemdar isimli gazetelerde yazıları devam etti. 1922 yılında bizzat kendisine ait olan ve hicivsel-mizahi bir dergi olan Aydede isimli meşhur dergisini yayınladı.

O yıllarda Türkiye'de ortaya çıkan ve İzmir ilinin Yunanlılar tarafından işgaliyle başlayan Milli Mücadele sırasında devlet aleyhine hareket etmek suçundan arandığı esnada çoktan Suriye'nin Cünye isimli şehrine yerleşmişti. 1922 yılında yaptığı bu yolculuk onu ülkesinden uzaklaştırdı. Suriye'de bulunduğu sıralarda çeşitli Türkçe gazetelerde yazılar yayınlamaya devam etti. Aynı zamanda devletin lehine çalışmalar yaptı. (AKTAŞ, 1986: 9)

Hatay ilinin Türkiye topraklarına katılması adına oradaki Türk varlığını örgütlemesi, hükumetin Refik Halid KARAY'ı affetmesi ile son buldu. Arama ve sürgün cezaları bu sayede kaldırıldı. 1938 yılında çok uzun bir süre olan 16 yıllık sürgün hayatı bitti. Ömrünün sonuna kadar, bundan sonra, tüm ömrünü kitap neşretmeye, üretmeye ve edebi eleştirel

faaliyetlere adadı. 1948 ve 1949 yıllarında Aydede isimli mizahi dergisini bir müddet daha yayınladı. 1965 yılının 18 Temmuz'unda bir ameliyat geçirdi. Bu ameliyat sonucu 77 yaşındayken hayata gözlerini yumdu. Kabri, İstanbul'un en meşhurlarının defnedildiği yer olan Zincirlikuyu Mezarlığındadır. *(KUTLU, 1976: 193)*

Edebi Şahsiyeti:

Galatasaray'da okuduğu sıralarda edebiyata merak salan Refik Halid KARAY, hiçbir zaman Divan veya Tanzimat edebiyatına ilgi duymamıştır. Onun yegane beslenme kaynağı Batı Edebiyâtı'dır. Edebiyât-ı Cedîde isimli topluluğun usülünü her ne kadar beğense de, onu da çeşitli açılardan eleştirmiş ve eksik bulmuştur. Sürgün hayatında Anadolu'yla tanışma fırsatı bulmuştur. Bu sayede Anadolu insanının halini eserlerinde ustaca kullanmıştır.

Türkçenin en temiz ve saf hali olan İstanbul Türkçesini o kadar ustalıkla kullanmıştır ki, Milli Edebiyatın öncülerinden kabul edilmiştir. *(KARAOSMANOĞLU, 1969: 67)* Burda bilhassa belirtmek gerekirse, Memleket Hikayeleri isimli hikaye eserinde, işte bu Anadolu insanının hikayeleri anlatılır. Nitekim bu gerçekçi üslup, Memleket Hikayeleri'ni, Anadolu edebiyatının ilk ürünlerinden biri yapmıştır. Yurtdışın görevleri ve seyehatleri dolayısıyla ülkesine derin bir hasret duymasına sebep olmuş ve en güzel memleket hasreti eserlerini yazmıştır. Beraberinde Türk Edebiyatına oldukça başarılı ve zaman zaman egzotik romanlar kazandırmıştır.

Normal hayatında ise Refik Halid KARAY, müthiş bir gözlemcidir. İnsanların zaaf noktalarını tespit edip onları mizahi ve hicivsel olarak eleştiren, lafını esirgemeyen, sivri zekalı bir edip olarak karşımıza çıkmaktadır. En sert dille eleştirdiği gruplar ise, sonradan zengin olan, mirasa konan ve alafranga denilen Fransız usülünü benimseyen tiplerdir. *(ÜNAYDIN, 1972: 230)*

Refik Halit KARAY, yazı hayatı boyunca pek çok takma isim kullanmıştır. Bunların başlıcaları Kirpi, Kirpi-i Nâtüvan, Aydede, Mübeccel Halid, Vak'anüvis ve Rehak'tır. Edebiyatın pek çok dalında eserler vermiştir. Tiyatro, Roman, hikâye, fıkra, deneme ve hiciv başta olmak üzere pek çok telif eseri yıllar boyunca okunagelmiştir. Çete, Sürgün, Nilgün, Karlı Dağdaki Ateş, 2000 Yılın Sevgilisi ve Yatık Emine isimli eserleriyle sinema filmi çekilmiştir. *(GEZGİN, 1997: 243)*

Eserleri: *(OKAY, 2001: 482)*

Hikaye: Memleket Hikâyeleri (İstanbul 1335), Gurbet Hikâyeleri (İstanbul 1940)

Roman: İstanbul'un İçyüzü (İstanbul 1336), Yezid'in Kızı (Halep 1937), Çete (Hatay 1939), Sürgün (1941), Anahtar (İstanbul 1947), Nilgün (1950-1952), 2000 Yılın Sevgilisi (İstanbul 1954), İki Cisimli Kadın (İstanbul 1955), Bu Bizim Hayatımız (1950), Yer Altında Dünya Var (1953), Dişi Örümcek (İstanbul 1953), Bugünün Saraylısı (İstanbul 1954), Kadınlar Tekkesi (İstanbul 1956), Karlı Dağdaki Ateş (İstanbul 1956), Dört Yapraklı Yonca (İstanbul 1957), Sonuncu Kadeh (İstanbul 1965), Yerini Seven Fidan (1977), Yüzen Bahçe (1981).

Tiyatro: Deli (Halep 1929).

Mizah-hiciv: Sakın Aldanma, İnanma, Kanma ... (1335); Kirpinin Dedikleri (ts., 2. bs., 1336); Ago Paşa'nın Hatıratı (İstanbul 1338); Ay Peşinde (1338); Tanıdıklarım (1341); Guguklu Saat (İstanbul 1341).

Volume: 4 Issue: 2

Hâtıra: Minelbab İlelmihrab (İstanbul 1964); Bir Ömür Boyunca (İstanbul 1990).

Kronik: Bir İçim Su (Halep 1931); Bir Avuç Saçma (Halep 1932), İlk Adım (1941), Makiyajlı Kadın (İstanbul 1943); Üç Nesil Üç Hayat (1943); Tanrıya Şikâyet (İstanbul 1944).

Memleket Hikâyeleri'nde bulunan bazı hikayelerin kısaca özetleri:

Eser Adı:

Memleket Hikâyeleri

Türü:

Hikaye

Yazarı:

Refik Halit KARAY

Eserde Geçen Hikayeler:

Yatık Emine, Şeftali Bahçeleri, Koca Öküz, Vehbi Efendi'nin Kuşkusu, Sarı Bal, Şaka, Küs Ömer, Boz Eşek, Yatır, Komşu Namusu, Yılda Bir, Sus Payı, Kuvvete Karşı, Cer Hocası, Garip Bir Hediye, Bir Saldırı, Ayşe'nin Yazgısı ve Garez.

Baskı Yılı:

İlk baskısı 1919 yılında yapılan eserin gözden geçirilmiş ve eklemeler yapılmış 2. baskısı, bizzat yazarı tarafından 1947 yılında yapılmıştır.

İlk Baskı Yeri:

İstanbul

Bazı Hikayelerin Özetleri:

Yatık Emine:

Refik Halit KARAY'ın, Memleket Hikayeleri isimli eserinin belki de en önemli hikayesi, Yatık Emine'dir. Hikayenin ana karakteri olan ve Yatık sıfatlı Emine Hanım, kötü yola düşmüş ve bu sebeple hayatı dramla geçen bir kadındır. Yaşamı, yaptığı iş ve kötü örnek olması hasebiyle, yakın çevrelerce istenmeyen bir kişi olması, hayatını oradan oraya sürgün ve tehditlerle geçirmesine sebebiyet vermiştir. Tüm bu baskı ve zulmün ardından, soğuktan ve açlıktan dolayı ölmesiyle hikaye son bulur.

Sus Payı:

Sus Payı isimli hikayenin iki ana karakteri vardır. Bunlar, Hidayet Bey ve Hasip Efendi'dir. Hasip Efendi, Hidayet Beyin fabrikasında işçi olarak çalışmaktadır. Kötü çalışma koşulları ve maaş problemlerinden dolayı, Hasip Efendi, patronu olan Hidayet Bey'i protesto etmek ister. Ancak zeki bir adam olan Hidayet Bey, Hasip Efendi'ye, protestodan vazgeçmesi için, sus payı mahiyetinde bir rüşvet teklif eder. Parayı seven Hasip Efendi ise, kendisine verilen sus payını alır ve çalışmaya devam eder.

Şeftali Bahçeleri:

Şeftali Bahçeleri isimli bu iğneleyici ve mizahi hikayede ana karakter, Agâh Efendi isimli bir kişidir. Anadolu'nun memur kesimini eleştirmektedir. Nitekim bir kısım memurlar,

hiçbir iş yapmadan, yalnızca memur vasfıyla devletin maaşını yeyip gününü gün eder. Bu durum ise, akl-ı selim bir zat olan Âgâh Bey'i rahatsız etmektedir. Eleştirilerine devam eden Âgâh Bey, bir müddet sonra, eleştirdiği tembel memurlardan birine dönüşür.

Koca Öküz:

Koca Öküz isimli bu mizahi hikayenin ana karakteri, Hacı Mustafa Bey'dir. Hacı Mustafa Bey, günlerden bir gün bir öküz satın alır. Fakat bu öküzden çok şikayetçidir. Nitekim öküz, her türlü hamleye rağmen yerinden kalkmaz. Oldukça tembel ve hantal bir hayvan olan öküzünden şikayetçi olan Hacı Mustafa Bey, sonunda dayanamayıp öküzü kesmeye karar verir. Kesileceğini anlayan öküz ise, oldukça hareketli ve dinamik bir tutum sergiler. Ölüme giden öküzün karakterinin nasıl bir anda değiştiğini gören Hacı Mustafa Bey, hayretler içinde kalır.

Kuvvete Karşı:

Kuvvete Karşı isimli bu güzel hikayenin ana karakteri Suphi'dir. Günlerden bir gün, İstanbul'da devriye gezen Amerikalı denizciler, Suphi'nin yanında gezen kız arkadaşına laf atıp onu rahatsız ederler. Bu durum karşısında suskunluğunu koruyan Suphi, zamanla içerlemeye ve bu durumu gururuna yedirememeye başlar. Canı sıkılır ve kafası atar. Hem zaten kız arkadaşına rezil olmuştur. Bir müddet sonra hesap sormak için denizcilerin yanına gider ve onlara dikleşir. Bunun ardından, onlardan feci bir şekilde dayak yer. Onurunu kurtarmak isteyen Suphi'nin dövülmesiyle biten hikaye, oldukça komiktir.

Cer Hocası:

Cer Hocası isimli hikayenin ana karakteri Asım'dır. Asım Bey, oldukça donanımlı ve eğitimlidir. Mülkiye isimli okuldan mezun olmuştur. Fakat tüm bu bilgisi ve donanımına rağmen bir. türlü geçimini sağlayacağı bir iş bulamaz. İşsizlik sebebiyle ne yapacağını şaşırmış bir vaziyette çareyi, Anadolu'nun civar köylerini karış karış gezerek hocalık yapmakta bulur. Mülkiye memurunun, işsizlik sebebiyle köy köy gezip hocalık yaptığı Cer Hocası isimli bu hikaye, oldukça trajikomiktir.

Garip Bir Hediye:

Garip Bir Hediye isimli bu çarpıcı hikayenin ana karakteri Feridun Bey'dir. Feridun Bey, bir. gün, yahudi bir adamın hayatını kurtarır. Bunun üzerine kendisini borçlu hisseden Yahudi adam, Feridun Bey'e bir hediye verir. Bu hediye, değersiz bir tıraş fırçasıdır. Esasında değersiz gibi görünen bu hediye, aslında çok değerlidir. Feridun Bey'in dikkatini çeken şey, bu basit hediyede bulunan iki değerli taştır. Başta basit görünen fakat daha sonra kıymeti anlaşılan bu hediyenin anlatıldığı hikaye, oldukça akıcı ve merak uyandırıcıdır.

Bir Saldırı:

Bir Saldırı isimli bu duygusal hikayenin ana karakteri, Hayrullah Efendi'dir. Hikaye, savaştan yeni çıkmış bir adamdan bahsederek başlar. Bu adam, savaş şartlarında açlıkla yüzleşmiş ve oldukça düşkün bir adamdır. Basit bir ekmek parası yüzünden, Hayrullah Efendi'yi gasp eder ve üzerinde bulunan tüm parasını ondan çalar. Başta çok sinirlenen Hayrullah Bey, sonraları bu adamın içler acısı durumunu öğrenince ona acır ve yardım elini uzatır. Vaktiyle kendisini gasp eden adama yardım elini uzatan Hayrullah Bey'in hikayesinin anlatıldığı Bir Saldırı, oldukça dokunaklı bir hikayedir.

Ayşe'nin Yazgısı:

Ayşe'nin Yazgısı isimli yine bir drama türünden olan bu hikayede ana karakter, hikayenin isminden de anlaşılacağı üzere, Ayşe'dir. Ayşe, yaşlı annesiyle birlikte yaşayan ve geçim zorluğu çeken bir gariban hanımdır. Anne kızın bu çaresiz ve düşkün halinden faydalanmak isteyen kötü niyetli kişilerle olan mücadelenin anlatıldığı hikâyede Ayşe, oldukça büyük mücadele verir. Ve hatta kendilerini korumak adına bir. kişinin ölümüne sebebiyet verir. Tüm bu mücadeleler ardından oldukça yorgun düşen Ayşe, kendisini kötü kaderine teslim eder.

Ayrıca Memleket Hikâyeleri isimli eserde, özetini vermediğimiz, Vehbi Efendi'nin Kuşkusu, Sarı Bal, Boz Eşek, Şaka, Küs Ömer, Komşunun Namusu, Yılda Bir ve Garez isimli hikâyeler de vardır. Memleket Hikâyeleri, isimli bu muhteşem ve önemli hikaye eseri, Anadolu insanı ve toplum yapısını, realist bir gözlem doğrultusunda anlatan ilk hikâye eseri olması açısından oldukça önemlidir. Bu sebeple Türk Edebiyatı tarihindeki bu önemli yeri, tartışmasızdır.

BUHRAN NEDİR?

Buhran: (isim) Arapça. Bunalım, bunluk, kriz."

(TÜRKÇE SÖZLÜK, 2010: 49)

Türkçe Sözlük'te buhran kavramı bu şekilde izah edilmiştir. Buhran, bir isimdir. Arapça kökenli olmasına rağmen Türk dilinde oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Türkçede var olan Arapça kökenlerin bir hayli fazla olması göz önünde bulundurularak bunun gayet tabii olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bunalım, bunluk ve kriz hali olarak diğer yandaş anlamlarını görmekteyiz. Bununla beraber acı , üzüntü, dert, sıkıntı, ızdırap, tasa gibi diğer anlamları da ihtiva eder. Hemen hemen aynı manayı ifade etmekle beraber, kullanım alanları, toplum hafizasında değişiklik arz etmektedir. Her bir kavram, birbiriyle kıyaslandığında acı eşiği daha çok olan kavram, buhrandır. Çünkü buhran, içinden çıkılmaz durumları anlatmak üzere kullanılan ağır bir sözcüktür.

Kısaca buhran, içinde bulunulan durumdan çıkamama, zorluk yaşama ve dolayısıyla bunalma durumudur. Dert, keder, hüzün, ıstırap ve elem gibi kavramlar etrafında şekillenir. Fakat hiçbiri, buhran kavramını tam olarak karşılayamaz. Çünkü bu kavramın bizzat kendisine ait detayları vardır. Çözümü zor veya imkansız dertlerin karşısında kişinin düştüğü çıkmazı ifade eden buhran, bizzat edebiyatçılar tarafından oldukça yoğun bir şekilde eserlerde incelenmiştir. İnsani ve psikolojik bir kavram olan buhran, Büyük Türk Yazarı Refik Halid KARAY'ın Memleket Hikâyeleri kitabında sıkça karşımıza çıkmakta ve oldukça orijinal anlatımlarla bu kavramı derinlemesine analiz etmektedir.

REFİK HALİT KARAY'IN MEMLEKET HİKAYELERİ'NDE BUHRAN ANLATILARI:

Refik Halit KARAY'ın Memleket Hikâyeleri isimli meşhur hikaye eserinin ilk hikâyesi olan YATIK EMİNE'de mevzubahis kavram olan buhrana ilişkin dikkatimizi çeken şu ifadeler yer almaktadır:

"Bütün ömürlerini netice vermeyen davalar arkasında büyük ümitlerle koşa didişe geçirip nihayet umduklarını bulamadan meyus (ümitsiz), yıkılıp ölen adamlar gibi buraya nihayet tırmananlar da hiç şüphesiz arayıp beklediklerini bulamamaktan ileri gelme bir kederle düşüp kalmışlardı."

(KARAY, 2022: 8)

Görüldüğü üzere alıntı yaptığımız metin, oldukça kederli ve dolayısıyla buhranlıdır. Netice vermeyeceğini bile bile davaların arkasına düşmekten bahseden yazar, tam bir buhran halini anlatır. Müthiş bir edebi lisanla kaleme aldığı eserinin bu kısmında, büyük ümitlerin ardından gelen sonuç alamamaya bağlı olarak meyus yani umutsuz bir hale bürünürler. Bu durum, içinde bulunulan buhranın derecesini ortaya koymaktadır. Zaten hiçbir kimse, bile isteye buhrana yönelmez. Tazecik zihinlerin, güzel hedefler ve ümitli düşüncelerinin ardından gelen bunalım durumuna yönelir. İşte bu kötü sonuç yolculuğunun son durağı buhrandır. Dolayısıyla burada diyebiliriz ki buhran, ümidin tükenmesi neticesinde ortaya çıkan kederli bir şaşkınlık durumudur.

Yine Refik Halit KARAY'ın en güzel hikayelerinden biri olan ŞEFTALİ BAHÇELERİ'nde, şöyle bir buhran anlatısı ön plana çıkmaktadır:

"Anadolu içinden hanlarda kalıp köylerde yatarak memuriyetine gelirken

yüreğini keder, gam kaplamış,

memlekete ciddi hizmet etmek kararı almıştı."

(KARAY, 2022: 40)

Şeftali Bahçeleri isimli bu iğneleyici ve mizahi hikayede ana karakter, Agâh Efendi isimli bir kişidir. Anadolu'nun memur kesimini eleştirmektedir. Nitekim bir kısım memurlar, hiçbir iş yapmadan, yalnızca memur vasfıyla devletin maaşını yeyip gününü gün eder. Eleştirilerine devam eden Agâh Bey, bir müddet sonra, eleştirdiği tembel memurlardan birine dönüşür. Alıntıladığımız kısımda ise, Agâh Bey'in yüreğini kaplayan gam ve keder, kendisini buhrana sürüklemektedir. İçerisinde bulunduğu bu buhran hali, onu umutsuzluk ve yılgınlığa sevk etmek yerine, aksine onu gaza getirmektedir. Anlaşılacağı üzere her buhran hali, tamamen olumsuzluk değildir. Hedefe ulaşamayan buhrana düşer. Fakat bazen, hedefe ulaşamamak, kişiye yeni hedefler tayin eder. O halde diyebiliriz ki, alıntı yapılan kısımdaki buhran anlatısı, beraberinde umudu ve yeni hedefleri beraberinde getirir.

Refik Halit KARAY'ın ölümsüz eseri Memleket Hikâyeleri'nde geçen KOCA ÖKÜZ isimli hikayede ise, buhrana dair önemli bir ayrıntı söz konusudur:

"Acap marazlandı mı ki…? diye söyleniyordu.

Hacı kızdı:

Kahpenin eniği! Başka laf bilmez misin?

Ne marazlanacak ki… Önündeki yulafı samanı bitirekoymuş, dırlanacağına çal küreği.

Diye haykırdı.:

(KARAY, 2022: 53)

Burada bahsi geçen konuşan kişi, koca bir öküz satın alan Hacı Mustafa Bey'dir. Hacı Mustafa Bey, işlerine yardımcı olması için aldığı öküzün, ahırda yan gelip yattığını gördükçe delirmektedir. İşte bu çaresizlik durumu, Hacı Mustafa Bey'i içinden çıkılamaz bir buhrana sürüklemektedir. Bu buhrandan kurtulmanın yolu olarak da, şiddeti kendi kendine önermektedir. O halde diyebiliriz ki, bazı zamanlarda elden bir şey gelmiyor ve içinde bulunulan durumdan çıkılamıyorsa, o vakit şiddet, tek çözüm olabilir. Çal küreği ifadesi, elindeki kürekle hayvana bir iki tane vur manasındadır. Dolayısıyla buhrana gark olmana gerek yok, şiddete sarıl ve buhrandan kurtul manası çıkmaktadır. Şiddet, buhrandan düze çıkma noktasında önemli olabilir hikâyeye göre.

Yine bir başka hikaye olan KÜS ÖMER'de, içinde bulunulan buhran halinin anlatıldığı enfes bir yazı söz konusudur:

Volume: 4 Issue: 2

"Zehra, bu gece yorgunluğuna rağmen muttasıl dönüyor, uyuyamıyordu.

Şiltede yerini değiştirerek biraz serinlik arıyor,

bacaklarını yataktan çıkararak yere,

alçı serili döşemelere uzatıyordu."

(KARAY, 2022: 93)

Burada anlatılan durum, buhran içinde olan kişilerin ortak özelliklerinden biri olan uyuyamama durumudur. Yatağın içinde bir o yana bir bu yana dönüp durmak, buhran alametidir. Aynı pasajın ilerleyen kısımlarında ise:

" İçinin harareti, karşıdaki pınarın serin ve ferahlı şıkırtısından zevk alıyor, sanki bu ses, damla damla yüzüne dökülüyor,

Bir serinlik yayıyordu."

(KARAY, 2022: 93)

Peş peşe yaptığımız iki alıntının ilki, buhran durumunu anlatırken; ikincisi ise bu durum karşısında nasıl bir sekinet halinin mümkün olacağına dair bir ipucu verilmektedir. Buhran insanı uyutmaz. İnsan zihni, olumsuzluklara karşı hemen bir refleks geliştirir. Bu durumda ise uyutmayan buhrandan, pınarın sesiyle huzur bulunuyor. Dolayısıyla diyebiliriz ki, suni olan buhran, doğal çözümlerle sekinete erebilir.

Refik Halit KARAY'ın en güzel hikayelerinden biri olan YATIR isimli hikayesinde ise, çözüm sürecine dair bir ayrıntı oldukça önemlidir. Hikayede, bahsi geçen konuyla ilgili şöyle bir pasaj yer almaktadır:

"Bu sene odun kıtlığı çok can yakacak, çok ocak söndürecekti.

İki sene için peşin para ile kiraladığı hamamı, yakacak bulamadığından kapatmaya mecbur olan İlistir Nuri:

Ah şu Maslak'taki orman...

Ne etsek de köylüyü kandırsak?

Kasabaya dört saat... Benim hamama da yetişir, sizin evlere de!..

Diye ikide birde söyleniyor, bir yol gösteriyorsa da kimse yanaşmıyor, kimse bunun çıkar bir iş olduğuna kanmıyordu."

(KARAY, 2022: 111)

Burada bahsi geçen İlistir Nuri, bir hamamı iki yıllık süreyle kiralamış fakat odun kıtlığından dolayı yakacak odun bulamamaktan yakınmaktadır. Bu buhran hali içerisinde, aklına bir çözüm gelmiş fakat bu çözümü halk desteklememektedir. O halde diyebiliriz ki, buhran hali, kişiye çözüm yolları açar. Fakat bazen bu buhran, öylesine büyük olur ki, hiçbir çözüm onu ortadan kaldıramayacak zannedilir. Burada çözüm süreci işlense, belki de ortadaki bunalım refaha kavuşacak. Fakat köylü, o derece bir buhrana saplanmıştır ki, refah önerilerini dahi düşünecek, işleyecek fırsatı bulamaz.

SONUÇ

Refik Halid KARAY, 20. Yüzyıl Türk Edebiyatının en önemli hikaye ve roman yazarlarındandır. 15 Mart 1888 tarihinde dönemin Osmanlı İmparatorluğu başkenti olan İstanbul'da dünyaya gelen yazar, 77 yıllık bir ömrün ardından, 18 Temmuz 1965 tarihinde hayata gözlerini yummuştur. Kabri, memleketi İstanbul'da, Zincirlikuyu Mezarlığındadır. Edebiyatın çeşitli sahalarında eserler vermiş, bilhassa Cumhuriyet dönemi Türk Edebiyatına oldukça önemli katkılar yapmıştır.

Memleket Hikayeleri, Refik Halid KARAY'ın 2 hikaye kitabından biridir. Daha çok roman dalında eserler veren yazarın, en önemli ve en meşhur hikaye eseridir. Toplam 18 küçük hikayeyi içinde barındıran eser, Türk Edebiyatının hikaye dalındaki şüphesiz en güzel örneklerinden biridir. İlk baskısı 1919 yılında yapılan eserin gözden geçirilmiş ve eklemeler yapılmış 2. baskısı, bizzat yazarı tarafından 1947 yılında yapılmıştır. Bu önemli hikaye eserinin konusu, hikâyeden hikâyeye değişmekle birlikte, buhran ve keder anlatılarıyla ön plana çıkmaktadır.

Buhran, içinde bulunulan durumdan çıkamama, zorluk yaşama ve dolayısıyla bunalma durumudur. Dert, keder, hüzün, ıstırap ve elem gibi kavramlar etrafında şekillenir. Fakat hiçbiri, buhran kavramını tam olarak karşılayamaz. Çünkü bu kavramın bizzat kendisine ait detayları vardır. Çözümü zor veya imkansız dertlerin karşısında kişinin düştüğü çıkmazı ifade eden buhran, bizzat edebiyatçılar tarafından oldukça yoğun bir şekilde eserlerde incelenmiştir. İnsani ve psikolojik bir kavram olan buhran, Büyük Türk Yazarı Refik Halid KARAY'ın Memleket Hikâyeleri kitabında sıkça karşımıza çıkmakta ve oldukça orijinal anlatımlarla bu kavramı derinlemesine analiz etmektedir.

Hikâyelerinde işlediğimiz üzere, bazı buhran durumları, içinden kesinlikle çıkılmaz haldedir. Bazıları ise, yeni fikirler akla getirmek suretiyle, çözümüyle beraber oluşur. Bazıları kişiyi uyutmazken, bazıları ise çözümü akla getirmeyecek kadar bunalım meydana getirir. Her bir türü için ayrı ayrı söz konusu olan buhran anlatıları, büyük Türk Edibi Refik Halit KARAY'ın ölümsüz eseri Memleket Hikâyeleri'nde, muhteşem bir üslup ve derin bir edebi vukufiyetle ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

1- AKTAŞ Şerif, *Refik Hâlid Karay,* Ankara 1986.

2- BANARLI Nihad Sâmi, "*Refik Hâlid Karay*", Resimli Türk Edebiyâtı Târihi, cilt 2, İstanbul 1979.

3- BAYDAR Mustafa, *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar*, İstanbul 1960.

4- BEYATLI Yahya Kemal, *Siyâsî ve Edebî Portreler*, İstanbul 1968.

5- GEZGİN Hakkı Süha, *Edebî Portreler* (Hazırlayan: Beşir Ayvazoğlu), İstanbul 1997.

6- KARAOSMANOĞLU Yakup Kadri, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Ankara 1969.

7- KARAY Refik Halid, *Memleket Hikayeleri*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2022.

8- KUTLU Mustafa, "*Karay, Refik Halid*", Türk Dili ve Edebiyatçıları Ansiklopedisi, cilt 5, İstanbul 1976.

9- OKAY Orhan, "*KARAY Refik Halid*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, cilt 24, İstanbul 2001.

10- SEVÜK İsmail Habip, *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1340.

11- Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, "*Karay, Refik Halit*", cilt 2, İstanbul 2001.

12- TÜRKÇE SÖZLÜK, *Buhran* maddesi, (Hazırlayan: Sebahattin ÖZAFŞAR), İlk Adım Yayınları, İstanbul 2010.

13- ÜNAYDIN Rûşen Eşref, *Diyorlar ki*, İstanbul 1972.